

ОЦІНКА СТАНУ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ ЗАРУБІЖНИМИ ЕКСПЕРТАМИ

Проблема демократії в суспільно-політичному житті є однією з центральних у політології. Люди, котрі живуть у демократичному суспільстві, повинні бути найактивнішими охоронцями власної свободи і знаходити власні шляхи до ідеалів, закріплених у Загальній декларації прав людини ООН: «Визнання невід'ємно притаманної гідності та рівних і невід'ємних прав усіх членів людської спільноти є першоосновою свободи, справедливості й миру у світі».

У пострадянських країнах, зокрема в Україні, інтерес до дослідження демократії крізь призму цілісного підходу з кожним роком набуває більшої актуальності, враховуючи те, що впровадження демократичних інститутів і процедур, які є результативними в інших країнах, має низьку ефективність, а подекуди спричиняє суперечності та „кризи” демократії.

Водночас, розвиток єдиного та цілісного теоретико-методологічного підходу до вивчення природи і характеру політичних цінностей, що впливають на розвиток демократії в Україні, залишається перспективним напрямком у вітчизняній політичній науці. **Meta** статті: визначити в якому стані знаходиться демократія в Україні, опираючись на думку закордонних експертів.

Міжнародна правозахисна [неурядова організація FreedomHouse](#) займається підтримкою та дослідженням стану [демократії, політичних свобод](#) і дотримання основних [прав людини](#). Вона публікує щорічні звіти з оцінкою ступеня демократичних по 29 країнах. Цей рейтинг оцінює рівень демократії в країнах оцінками від 1 (найнижчий) до 7 (найвищий) [3; с.93]. Станом на 2020 рік, організація Freedom House оцінила Україну як частково демократичну державу. Рейтинг рівня демократії в Україні склав 3,39 – це деяке поліпшення, якщо порівнювати з попереднім показником – 3,36 [2].

Організація опублікувала такі дані:

FREEDOM IN THE WORLD 2020

	Політичні права	27 / 40
	Громадянські свободи	35 / 60
Індекс демократії.	Україна – частково вільна (PARTLY FREE)	62 / 100

Україна залишається частково вільною країною, оскільки тут відсутній авторитарний режим, залишаються можливості для критики дій держави та громадянського спротиву таким діям, що підтверджує Євромайдан 2013–14 рр. та інші протестні акції.

Показники рейтингу не відображають умови, що склалися на окупованих територіях України. У звіті оцінюється рівень політичних прав та громадянських свобод на окремій географічній території, незалежно від того, чи ця територія перебуває під впливом держави, недержавних суб'єктів чи іноземних сил. Співні території іноді оцінюються окремо, зокрема Крим та Донбас [1, с.5]. «Окупована частина східного Донбасу залишається однією з найменш вільних територій у світі з рейтингом свободи 4/100. Це зумовлено повною відсутністю верховенства права та громадянських свобод, зокрема свободи вираження поглядів, й контролем Росії над майже всіма сферами життя», – зазначили у звіті. «У Криму, який теж визначено як «невільну» територію з рейтингом 7/100, ситуація залишається невтішною: окупаційна влада жорстко обмежує політичні та громадянські права, знищила незалежні медіа та застосовує антитерористичне законодавство проти опонентів режиму» [3].

Верховна Рада у вівторок, 26 січня 2021 р., ухвалила закон про референдум. Прийнятий закон надає народу право самостійно та безпосередньо вирішувати державні питання. Право на участь у референдумі – це природне право особи. Не випадково в частині першій статті 21 Загальної декларації прав людини проголошується, що кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників [3; с.6]. «Тепер українці на практиці будуть залучені до ухвалення важливих для країни рішень, а влада буде змушена дослухатися до волі народу. Референдум є вагомим інструментом розширення демократії в Україні», – підкреслив Президент В. Зеленський. Він також переконаний, що саме народовладдя допоможе йому визначити вектор подальшого розвитку держави, а людям – впливати на владу. Але багато закордонних експертів вважають, що тут Зеленський помиляється чи не найбільше. Оскільки референдуми за слабкої влади можуть стати інструментом політичних маніпуляцій [1].

Ухваленням цього закону Україна долучилася до тих країн Європи, де інструменти прямої демократії застосовуються у політичному житті. Поки що не можна спрогнозувати, наскільки широко вони використовуватимуться на практиці. Але, «як для колишньої радянської республіки, це досить великий прогрес», – вважає швейцарський політолог Сільвано Меклі (Silvano Moeckli) [2, с.4].

Для того, аби ініціювати всеукраїнський референдум, потрібно назбирати три мільйони підписів, а Конституційний суд має перевірити конституційність питання, яке вноситься на референдум. І лише після цього Президент може призначити його проведення. Такі правила викликали несхвалення закону з боку інших експертів. «Де взагалі референдум про народовладдя? Де у цьому процесі народ? За цим законом провести референдум народ не зможе ніколи», – розкритикувала закон досить велика кількість експертів [3, с.10].

Тож неможливо зрозуміти які наслідки матиме референдум для України і українського народу. Будь-який закон чи дія у сфері політики може розвиватися як позитивним, так і негативним шляхом. Тому на даний час нам залишається лише здогадуватися про наслідки.

Який вплив пандемії Covid-19 на демократію України?» З усіх точок зору це був надзвичайно поганий рік», – каже редактор Індексу демократії Джоан Хоуї. А найголовнішим уроком цього року керівниця групи дослідників Economist називає те, що «до свободи не можна ставитися легковажно» і сприймати її, як належне. Загалом сумарне зниження показників рівня дотримання прав і свобод людини на 42 бали в 36 країнах і територіях було пов'язане саме з пандемією [2, с.7]. Пандемія Covid-19 призвела до масштабного обмеження демократичних прав і свобод, а також посилила тенденції до нетерпимості і цензури думок. У 2020 році більший чи менший крок назад у демократії зробили всі регіони світу. Ситуація із демократією, яка, за висловом В. Черчілля, є найгіршою формою правління, за винятком усіх інших, погіршилася у 116 з 167 досліджуваних держав. Тобто, у 70% країн світу. Причинами цього значною мірою стали кроки, до яких вдалися уряди більшості країн, аби зупинити поширення коронавірусу. Зокрема, так сталося через жорсткі обмеження громадянських свобод мільйонів людей впродовж тривалого часу. В 2020 році по всьому світу люди спостерігали за наймасштабнішим згортанням своїх свобод. І добровільна згода мільйонів людей на широке обмеження своїх фундаментальних прав є однією з найважливіших рис дивовижного 2020 року [2, с.5].

Отож, думки зарубіжних експертів розділились. Деякі вважають, що наша держава на правильному шляху та достатньо демократична, а інші з цим не згодні. Часто говорять, що головний дефіцит української демократії – це ігнорування законів та непрацююча Конституція. Вразливим місцем демократії в Україні є відсутність верховенства права і рівності усіх громадян перед законом. Ще однією проблемою в українській демократії є слабкість, соціальна апатія та збайдужіння громадянського суспільства. Слабкість суспільства полягає у відсутності традицій демократичної культури, залишку патерналізму, «радянського менталітету» у значній частині суспільства. Проте апатія та збайдужіння є не зовсім сталою оцінкою, адже на це вплинула пандемія 2020 року. Це скоріш проблема глобального характеру, а не лише нашої країни.

Список використаних джерел

1. Білик. Д Європейські експерти про плюси та мінуси нового українського закону про референдум. URL : <https://amp-dw.com.cdn.ampproject.org/v/s/amp.dw.com/uk/evropejski-eksperty-pro-plusy-ta-minusy-novoho-ukrainskoho-zakonu-pro-referendum/a56348144?>
2. Драчук. С Демократичний рейтинг України дещо зріс, але перед нею стоять виклики в дотриманні демократії. *FreedomHouse*. URL : [https://www-radiosvoboda.org.cdn.ampproject.org/v/s/www.radiosvoboda.org/amp/freedom-house-nations-in-transit/30594646.html?amp_gsa=1&_js_v=a6&usqp=mq331AQHKAFAQrABIA==#amp_tf="](https://www-radiosvoboda.org.cdn.ampproject.org/v/s/www.radiosvoboda.org/amp/freedom-house-nations-in-transit/30594646.html?amp_gsa=1&_js_v=a6&usqp=mq331AQHKAFAQrABIA==#amp_tf=)
3. FreedomHouseFreedomintheworld 2020. URL : <https://freedomhouse.org/uk/country/ukraine/freedom-world/2020>.
4. FreedomHouse Демократія в облозі. URL : <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2021/democracy-under-siege>.